

DUM č. 16 v sadě

33. Inf-9 Počítačová lingvistika a typografie

Autor: Roman Hrdlička

Datum: 26.06.2014

Ročník: 3AV

Anotace DUMu: Zájmena můj/svůj, přivlastňování+jenz, skloňování zájmen ona a já, jakoby+byste.

Materiály jsou určeny pro bezplatné používání pro potřeby výuky a vzdělávání na všech typech škol a školských zařízení. Jakékoliv další využití podléhá autorskému zákonu.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

16. Zaostřeno na zájmena

Jak víme, zájmena jsou slova ohebná, která ve větě zastupují podstatná a přídavná jména, k nimž se vztahují. Odtud také pochází jejich název „zájmena“ = „za jména“, tedy místo jmen. Mluvený, ale především psaný projev se bez nich neobejde, a proto je třeba připomenout si chyby, jež se při jejich používání objevují. Následující tři věty ilustrují tři asi nejčastější chyby spojené s používáním zájmen a jim se také budeme postupně věnovat.

Vítám vás na mém webu.
Podej mi svou ruku.
Je to kniha, jejíž autorem jsem já sám.

Můj kontra svůj

Tato dvě slovíčka má hodně lidí zafixována jako totožná, která tedy lze podle libosti zaměňovat. To lze ale jen málokdy. Onou chybou, demonstrovanou v první větě rámečku, je právě použití zájmena můj a jeho tvarů tam, kde nezbytně musí být jeho kolega, svůj. Nepřijde-li vám taková záměna častá, zkuste se na chvíli zaposlouchat do televize nebo přečíst noviny a to by bylo, abyste se s tímto prohrěškem alespoň párkrát nesetkali.

Ti z vás, kdo podobně jako já patří do nepočtené skupiny fandící zároveň češtině a fotbalu, mohou vzpomenout na památný výrok sportovního komentátora z utkání Španělsko–Portugalsko: „*Iker Casillas chytil střelu jeho spoluhráče z Realu Madrid.*“ Teď možná přemýšlíte, kdo je ona tajemná třetí osoba, jejíž spoluhráč to střelil na španělského reprezentačního gólmana. Přestože možná nějaká taková na hřišti byla, je nad slunce jasné, že komentátor dával do souvislosti **brankáře Casillase**, který je současně dlouholetým strážcem svatyně Realu Madrid, s **jeho** střílejícím spoluhráčem (zde je zájmeno použito správně, neboť se jedná o vztah k předmětu věty).

Že v tom nyní máte pěkný zmatek? Nevěšte hlavu, situace je vážná, nikoli však zoufalá. Jak jsem již naznačil v závorce závěru předchozího odstavce, klíčovým slovem je v tomto případě podmět. Jestliže přivlastňujeme podmět věty, použijeme tvary zájmena svůj, jestliže přivlastňujeme jakémukoli jinému větnému členu, použijeme tvary zájmena můj.

Obojí nyní rozebereme na našich příkladech. V komentátorově výroku je podmětem brankář, který tak chytil střelu **svého** spoluhráče. V mém nad slunce jasném následném komentáři je podmětem komentátor a brankář předmětem, použijeme tedy příslušný tvar zájmena můj, tedy **jeho**. No a v první větě rámečku nahoře jsem nevyjádřeným podmětem já, vítám vás tedy na **svém** webu. Avšak když k tomu řeknu: **Já** vás vítám, **já** jsem podmětem, takže je to **můj** web – zde se nenechte splést, v oné třetí větě je podmětem web, tomu ale nepřivlastňujete, takže tam musí být zájmeno **můj**.

Ještě na závěr upozorním na jedno úskalí. Napíšu-li třeba: „*Žádám vás o spěšné vyřízení své žádosti,*“ podle výše uvedeného pravidla je použití zájmena svůj na místě. Ale přestože ji evidentně podávám já, ze zvolené formulace není zjevné, že je to skutečně **moje** žádost (tedy že já o něco žádám) a navíc žádost vyřizují „oni“. V tomto a podobných případech se daleko více hodí napsat „*Žádám vás o spěšné vyřízení mé žádosti*“ nebo „*Žádám, abyste spěšně vyřídili mou žádost*“, kde je to zcela jasné.

Nadměrné používání zájmen

V reminiscenci na 14. díl ještě jednou připomenu angličtinu, jejíž vliv se nám vkrádá téměř do všech oblastí, nevyjímaje tu jazykovou. Angličtina totiž používá zejména přivlastňovací zájmena mnohem častěji než čeština a pravděpodobně z překladů se tento nešvar začíná šířit dál.

Když stojíte v Anglii před vstupem do divadla a chcete jít dovnitř, řeknete asi něco jako: *“Let’s find our places.”* Pokud situaci zopakujeme v Česku, asi málokdo by zadeklamoval: *„Pojďme si najít **svá** místa.“* To nám jednoduše trhá **naše** české uši. Což ale bohužel neznamená, že podobné výroky sem tam nezaslechneme. V angličtině nás asi nepřekvapí výroky *“My head is spinning”* nebo *“Kiss my butt”*, ale v češtině bychom naprosto jistě nezahlásili *„Moje hlava se mi točí“* ani *„Polib mi můj zadek“*. Zůstává však pravdou, že v jiných než zaběhnutých souslovích si nadbytku zájmen často ani nepovšimneme.

Když odmyslíme fakt, že druhý příklad z rámečku vznikl jako chybný překlad anglického *“Give me your hand”*, mohl by přesně tohle pronést asi jen Dr. Frankenstein v rozmluvě se svým monstrem, kterému se chystá vyměnit jeho odšroubovanou ruku. Dvě živoucí lidské bytosti si asi odpadlou ruku navzájem předávat nebudou, respektive asi by se to neobešlo bez jisté dávky ječení a zděšených citoslovcí.

Nešťastné slůvko jenž

Zavilý nepřítel školáků a oblíbená zbraň hromadného ničení dobrých známek v rukou bezcitných profesorů. Bryskně vyskloňovat toto zájmeno ve všech rodech a číslech dokáže asi málokdo (já sám jsem soustředěně zvládl bezchybně mužský rod a pak už se mi nechtělo se dále soustřeďovat). Toto poradné slovo rozhodně není radno podceňovat, protože téměř ve všech případech dnes již toto slovo nahrazujeme tvary zájmena **který** a některé tvary zájmena **jenž**, zejména ten pro 1. osobu množného čísla mužského životného rodu (schválně, kdo si správně vzpomněl, že tento tvar je **již**?), jsou už v podstatě knižní, a co nejsme zvyklí slyšet, těžko nám přijde na mysl, že bychom to chtěli použít.

Pro ty z vás, již mají chuť si gramatiku zopakovat, přináším toto kompletní skloňování v tabulce:

Číslo	singulár				plurál			
	mužský životný	mužský neživotný	ženský	střední	mužský životný	mužský neživotný	ženský	střední
1. pád	jenž	jenž	jež	jež	již	jež	jež	jež
2. pád	jehož něhož	jehož něhož	jíž níž	jehož něhož	jichž nichž	jichž nichž	jichž nichž	jichž nichž
3. pád	jemuž němuž	jemuž němuž	jíž níž	jemuž němuž	jimž nimž	jimž nimž	jimž nimž	jimž nimž
4. pád	jež něž jehož něhož	jež něž	jíž níž	jež něž	jež něž	jež něž	jež něž	jež něž
5. pád								
6. pád	němž	němž	níž	němž	nichž	nichž	nichž	nichž
7. pád	jímž nimž	jímž nimž	jíž níž	jímž nimž	jimiž nimiž	jimiž nimiž	jimiž nimiž	jimiž nimiž

A už jen připomínám, že po předložce se náslovné j- mění na n-, proto ty dvojitý tvary.

Jí ji

Nebojte se, nepokouším se tu navádět ke kanibalismu, ale se zájmenem jenž v ženském rodě souvisí také používání skloňovaných forem zájmena **ona**, konkrétně **ji** a **jí**, respektive **ni** a **ní** v předložkových vazbách. Je to proto, že krátká forma (ji nebo ni) se používá přesně v tom pádě, kde krátká forma u zájmena jenž (již nebo niž), totiž ve čtvrtém. Ve všech ostatních pádech používáme formu dlouhou. Pokud vám nevyhovuje pamatování si pádů, pak existuje docela jednoduchá pomůcka – zkuste na-

hradit hledaný tvar ukazovacím zájmenem **tu**, **té** nebo **tou**. Pokud se do věty hodí ten krátký tvar (tu), napište krátký tvar **ji**, pokud se tam hodí jeden z těch dlouhých, napište dlouhou formu **jí**.

Řekl mně něco, co mě velmi překvapilo

A vás po tomto nadpise asi nepřekvapí, že v tomto odstavci bude řeč o správném skloňování osobního zájmena **já**, tedy známé dvojici **mně** a **mě**. Při čtení textů napsaných studenty mám občas pocit, že někteří prostě tipnou, když už náповědu 50:50 jim poskytujeme zdarma, a spoléhají na prozřetelnost. Přesto existuje jednoduchý způsob, jak se nikdy nesplést, jak za chvíli uvidíte sami.

První možnost je, že si prostě zapamatujete, že **mě** se píše ve 2. a 4. pádě a **mně** v pádě 3. a 6. Nicméně existuje jedna daleko jednodušší pomůcka, jak na to vyzrát. Pokusíte se stejně jako v předchozím případě nahradit příslušný tvar buď zájmenem **mne** nebo **mi**. Finta je totiž v tom, že zájmeno **mně** lze nahradit pouze zájmenem **mi** (nebo ničím) a zájmeno **mě** v obou pádech můžeme vyměnit za **mne**. A jak vidíte, z každé dvojice se **právě jeden** z obou tvarů píše jako **mn-**, proto se to také poměrně dobře pamatuje. Pro mě to zkratka funguje a ještě se mně nestalo, abych chyboval. Trocha praxe:

- *Beze mě vám tu bude lépe. (Beze mne..., 2. pád)*
- *Řekl mně, jak to bylo. (Řekl mi..., 3. pád)*
- *Vy jste mě neviděli? (... mne neviděli, 4. pád)*
- *Asi bude chyba ve mně. (nelze nahradit, 6. pád)*

Bonus – jakoby, bychom, byste

Závěrem pohovoříme ještě o dvou velmi častých sadách chyb, trochu souvisejících s kondicionálem alias způsobem podmiňovacím.

Jakoby a jako by

Oba výrazy jsou si velmi podobné, oba vyjadřují podobnost, přibližnost. Ovšem sousloví „jako by“ se používá právě v rámci kondicionálu, neboť znamená „jako kdyby“. Spojka „jakoby“ však poukazuje na podobnost ve vazbě se slovesem ve způsobu oznamovacím. Poučka je v tomto případě jednoduchá: zkuste si namísto hledaného tvaru dosadit „jako kdyby“. Pokud to jde, pište „jako by“. Pokud to možné není, piště dohromady „jakoby“. V praxi to pak vypadá takto:

- *Vypadalo to, jako by se vznášela. (... jako kdyby se vznášela.)*
- *Při chůzi se jakoby vznášela. (nelze nahradit)*

Kdyby jste mohl...

Nemohl. Přestože tvary „aby jsme“, „aby jste“, „kdyby jsme“, „kdyby jste“, „by jsme“ a „by jste“ vypadají nadmíru kultivovaně, přímo hyperkorektně, všechny do jednoho jsou nespisovné. Jediná správná varianta 1. osoby čísla množného je (*a-/kdy-/bychom*) a 2. osoby čísla množného pak (*a-/kdy-/byste*), psáno jen dohromady. Jasně nespisovně je samozřejmě také *bysme*.

Zdroje:

<http://interval.cz/clanky/hrichy-pro-sileneho-korektora-zamereno-na-zajmena/>

<http://interval.cz/clanky/hrichy-pro-sileneho-korektora-jakoby-me-a-ji/>

<http://cs.wiktionary.org/wiki/jen%C5%BE>